

LYCKEBYÅN

- fåglar runt omkring

Hökar

Det finns två olika hökar i våra marker, duvhök och sparvhök. Hos hökarna är honorna större än hanarna. Duvhökshonan är som en korp, medan hanen är lite större än en kråka. Hos sparvhöken är honan lite mindre än en kråka och hanen stor som en kaja. Hökarna har rätt så långa stjärtar för att kunna styra tvärt bland trädgrenar och följa efter småfåglar. Som alla rovfåglar har hökarna stora klor och krökta näbbar.

Duvhöken är grå på ovansidan och tvärrandig i svart och vitt på undersidan. Hanen har röda ögon och honan gula. Duvhöken bygger ett stort bo högt upp i ett träd mitt i skogen. Den äter fåglar som duvor och kråkor och däggdjur som hare och ekorre. När de tar höns kallas de för hönshökar. Duvhöken är ganska vanlig i våra skogar där den lever hela året.

Sparvhöken har lite längre stjärt än duvhöken. Sparvhökshonan ser ut som en liten duvhökshona. Hanen är blågrå ovanpå och roströd på bröstet och har röda ögon. Sparvhöken bor i skogen, men också i parker nära människor. Den bygger ett nytt bo varje år. Sparvhöken äter småfåglar upp till en koltrast storlek. Den gör ofta besök vid fågelborden för att ta en talgoxe eller blåmes. Småfåglar är rädda för sparvhöken. Om de brukar flyga in i ett fönster, kan man sätta upp en svart bild som ser ut som en sparvhök på rutan. Då undviker de det fönstret. Sparvhöken är en av våra vanligaste rovfåglar och finns lite överallt.

Förr hatade många rovfåglar. Nuförtiden gör bara några det. Varför finns det ett rovfågelshat? Rovfåglarna är hotade av människan på ett speciellt sätt. Vet du hur? Det har med samlingar att göra!

Ormvråk

Ormvråken är stor som en duvhökshane, alltså mellan kråka och korp. Den är helt brunspräcklig med gula fötter och gul näbbrot. Under vingarna och under stjärten har den vita fält som syns när den flyger. Ormvråken är en av de fåglar som segelflyger mycket. Om hökarna hör till skogen så hör vråkarna till det öppna landskapet.

Ormvråken bygger sitt bo i ett träd nära en myr eller ett fält. Den cirklar omkring högt upp och spanar med sina starka ögon efter grodor, ormar, råttor och möss. Ormvråkens läte hörs ofta och låter piiijäh. Det är inte alltid en ormvråk som låter så. Nötskrikan är nämligen helt fantastisk på att härma ormvråkens läte. Hör man lätet från en gran i skogen är det nog en nötskrika.

Ormvråken är vanlig i vårt område hela året. Blir det väldigt mycket snö någon vinter, så flyger de bara ut till kusten. Ormvråken har inte bara en bra syn. Den hör bra också. Den kan höra en mus som prasslar i gräset under snön. Ormvråken har upptäckt att många djur dör i trafiken på stora vägar. Därför sitter den ofta på lyktstolpar och spanar efter överkörda djur.

Ormvråken fångar sin mat på marken, men spanar högt uppifrån luften. Därför har den väldigt bra syn och hörsel. Man kan jämföra det med om vi tittar i en kikare eller om vi vrider upp ljudet på en radio. Har du tittat i en kikare någon gång? Däggdjur ser oftast inte bättre än vi människor. De har andra sinnen som är väl utvecklade. Tänk på en hund. Vad använder den för sinnen när den letar?

Ringduva

Ringduvan är mellan kaja och kråka i storlek och därför betydligt större än tamduvor. Den är mest grå men lila på bröstet och grön i nacken. Under det gröna i nacken är den vit, format som en halv halsring. Det har gett den sitt namn och är det viktigaste sättet att skilja den från andra sorters duvor.

Liksom alla duvor har ringduvan ett kuttrande läte. I ringduvans fall är det femstavigt dooh-doo dåå-dåå...do. Duvor flaxar väldigt fort med vingarna när de flyger. Ringduvan bygger sitt bo av pinnar i ett träd i skogen, i en park eller inne i en stad. Den letar efter mat på gräsmattor och åkrar. Alla duvor matar sina ungar med en speciell mjölk som den har i sin kräva. Krävan är ett veck på matstrupen som fåglar samlar mat i. Ringduvan är vanlig hos oss, särskilt på hösten då det kommer hit tusentals ringduvor norrifrån.

Tamduvor kallas också för brevduvor och var vanligare förr. Vad hade man brevduvor till? Vad heter husen där man har tamduvor? Duvor kuttrar, kråkor kraxar, göken gal. Kan du några fler ord som beskriver fågelläten?

Gök

Göken är stor som en kaja eller en sparvhökshanne, som den brukar förväxlas med. Den är grå på ovansidan, på huvudet och på bröstet. Honan är rostfärgad på bröstet. Det finns vissa honor som är helt rostfärgade istället för grå. Alla gökar kan förväxlas med en hök eftersom de är tvärrandiga (i svart och vitt) på magen.

Förr visste man inte om att en del fåglar flyttar på vintern. Då trodde man att de övervintrade på en sjöbotten. Man trodde att göken blev en hök. Nu vet vi att göken flyttar till Afrika över vintern. Gökens läte känner nog alla till: ko-ko ko-ko.

Göken lägger sina ägg i andra fåglars bon. Därför kan gökens ägg se ut precis som de andra äggen i boet. Om gökhonan lägger ett ägg i ett sädesårlebo, ser det ägget ut som ett sädesårleägg. Om den gökungen är en hona, lägger hon sina ägg hos en sädesårle. Gökungen kläcks före de andra ungarna i boet och puttar ut alla andra ägg. Det gör den för att den behöver lika mycket mat som en hel kull med småfågelungar. När gökungen växer upp blir den större än sina fosterföräldrar. Göken äter mest insekter och tycker om fjärilslarver. Den finns överallt hos oss, men har minskat i antal på senare år.

Det finns många gamla talesätt om fåglar. Om göken säger man norregök-torregök, södergök-dödergök, östergök-tröstergök och västergök-bästergök. Vad betyder det tror du? Förr sa man också att om man härmade göken skulle den hosta blod och dö. Kan du fler talesätt? Vilken fågel kom med de nyfödda barnen?

Ugglor

Vi har 10 sorters ugglor i Sverige och tre av dem är vanliga i våra trakter. Det är kattuggla, pärluggla och sparvuggla. Här finns också berguv och hornuggla men de är inte lika vanliga. Ugglorna är lite lika människor för de har ögonen riktade framåt. Ugglornas fjäderdräkt är särskilt mjuk för att de ska kunna flyga helt ljudlöst och överraska sina byten. De bygger sina bon i hål i stora träd eller i holkar. Liksom

alla fåglar som bygger bo i hål och holkar har de ljusa enfärgade ägg. Fåglar som har öppna bon har oftast spräckliga ägg.

Kattugglan är mellan en kaja och kråka i storlek. Den är helt brunspräcklig. Lätet är välkänt hooo-ho-ho-ho-hooo, men den säger ofta ett hest klä-vitt också. Förr trodde man att när kattugglan hade det lätet, så skulle någon dö och kläs i vitt. Kattugglan är vaken på natten och sover på dagen. Den har väldigt bra mörkersyn och blir bländad på dagen. När vi tycker att det är totalt svart ute, kan kattugglan se bra. Kattugglan bor gärna i gamla ekar eller i holkar nära människor. Kommer man nära så anfäller den och då siktar den med sina klor mot ögonen. Den äter mest råttor och möss. Det är vår vanligaste ugglan och den finns överallt.

Pärlugglan är stor som en trast fast bredare. Den är mest brun, men vit i ansiktet. Den har också fullt av vita pärlor i fjäderdräkten. Lätet kan höras så långt som 3 kilometer och låter po-på-på-på-på-på ganska fort. Pärlugglan håller sig gömd i täta skogar och är svår att få syn på. Den bor gärna i ett gammalt spillkråkehål eller i en holk. Pärlugglan äter sorkar och möss. Den håller till i våra djupa skogar och är bara vaken mitt i natten.

Sparvugglan är minst av ugglorna, inte större än en domherre. Den är mest brun, men lite vit i ansiktet och mer vit på magen. Lätet är ett väldigt fort flöjtande hju-huhuhu. Om man härmar en sparvuggla kommer den ofta fram och är lätt att få syn på. Till skillnad mot andra ugglor har sparvugglan inte så bra mörkersyn. Därför flyger den omkring och jagar mat i gryningen och i skymningen. Sparvugglan tar mycket småfåglar och kan ta trastar som är större än den är själv. På vintrarna brukar den jaga runt fågelbord. Sparvugglan bor i alla skogar och bygger sitt bo i ett gammalt hackspetthål eller i en holk.

Varför har fåglar som bygger bo i holkar ljusa ägg? Varför var man glad åt att ha kattugglor i närheten förr? En ledtråd kan vara att de hjälpte till med samma sak som katten. Varför ska man inte säga ner alla träd på ett ställe utan lämna kvar några gamla murkna stammar? Vad tror du det är som får sparvugglan att komma fram när man härmar den?

Hackspettar

I Sverige har vi åtta sorters hackspettar. Gråspetten och tretåiga hackspetten finns i Norrland. Den vitryggiga hackspetten är väldigt ovanlig och göktytan inte så vanlig. De som är vanliga hos oss är spillkråkan, gröngölingen, större hackspetten och mindre hackspetten.

Klorna på hackspettar skiljer sig från andra fåglars. De har två tår framåt och två tår bakåt. De flesta andra fåglar har tre tår framåt och en bakåt. Hackspettarna har en lång och stark näbb som de hackar hål i träden med. Att de inte får hjärnskakning beror på att deras hjärnor är stötdämpade. Hackspettarna har väldigt långa tungor som de stoppar in i insektsgångar i träden för att få mat. Stjärten är extra styv hos hackspettarna så att de kan få stöd när de sitter på trädstammar. När de flyger kastar de sig framåt i stora bågar. Hackspettarna finns i våra skogar hela året.

Spillkråkan är störst av hackspettarna, nästan lika stor som en kråka. Färgen är helt svart utom uppe på huvudet där den är röd. Lätet är krry krry krry och så trummar den med näbben också. Med sin stora näbb kan spillkråkan hacka ut ett bo i ett ganska friskt och hårt träd. Sitt namn har den fått av spila som betyder spetta loss spetor. Under ett spillkråkebo ligger det långa spetor. Spillkråkan bor i skogar med grova stammar.

Gröngölingen är mest grön med rött uppe på huvudet och ner i nacken. Runt ögonen är den svart. Den är stor som en kaja och låter kly-kly-kly-kly nästan skrattande. Gröngölingen har inte så stark näbb och hackar mest i myrstackar och gräsmattor på jakt efter myror. Om man ser ett hål som är runt och stort som en tennisboll i en myrstack, är det nog en gröngöling som har varit där och kalasat. Gröngölingen bor i parker och lövskogar.

Större hackspetten är lika stor som en koltrast. Den är svart och vit och har ett rött område under stjärten. Hanen har en liten röd fläck i nacken och de unga fåglarna är röda uppe på hela huvudet. Det gör att de ser ut som den vittryggiga hackspetten och många tar fel på dem. Större hackspettens trumningar är väldigt snabba och kortare än 1 sekund.

Den bor mest i barrskogar där den kan hitta kottar. Dessa tar den med sig till ett särskilt ställe som kallas för hackspettsmedja. Det är en stor springa i ett träd, gärna tall. Där sätter hackspetten fast kotten och sedan hackar den ut fröna. Hittar man en stor hög med kottar under ett träd ska man titta närmare på stammen. Då hittar man nog en smedja. På vintrarna kan den större hackspetten komma fram till fågelborden och äta av talgbollarna.

Mindre hackspetten är som namnet säger mindre än de andra hackspettarna. Den är lika stor som en talgoxe och svart och vit. Hanen har rött uppe på huvudet, medan honan helt saknar rött. Trumningarna är knattriga och cirka 2 sekunder långa. Lätet är ki-ki-ki-ki-ki. Mindre hackspetten har en klen näbb och hackar mest i murkna träd. Man kan ofta se den där det har varit översvämning och träden drunknar. Tyvärr har det blivit färre döda träd i skogarna. Därför har den mindre hackspetten minskat i antal.

Hackspettarna är inte helt ensamma om att ha två tår bakåt och två tår framåt. En sorts burfåglar som klättrar mycket har det också. Vad kan det vara för några? Undulaten är en typ av den sortens fåglar.

Varför är hackspettarna så viktiga för många andra fåglar i skogen? Om man hittar grankottar under en tall har nog en hackspett tagit dit dem. Kan du se skillnad på tallkottar och grankottar? Mindre hackspetten hackar mest i döda träd med murken ved. Hur ser den murkna veden ut och hur känns den?

Småfåglar

Det finns många sorters småfåglar eller tättingar som de också heter. Lärkor, svalor, piplärkor, ärlor, trastar, skvättor, sångare, flugsnappare, mesar, kråkfåglar, finkar, korsnäbbar, sparvar, nötväcka, trädkrypare, gärdsmyg, kungsfågel, sidensvans, stare, gråsparv och pilfink. Ja, det är en hel del. Många av dem kan vi se runtomkring där vi bor eller i skogen.

Vill du veta mer så kan du ta reda på det själv. Man kan titta i fågelböcker eller så kan man prata med en fågelskådare. Alla kan bli fågelskådare. Det är bara att börja titta. Om man har ett fågelbord eller sätter upp holkar kan man få se många olika fåglar. Det tar ett tag att lära sig alla.

Alla fåglar låter olika fast en del är rätt snarlika. Det är bra att kunna lätena också. Det är inte alltid man får syn på fåglarna. Tycker du om fåglar? Vill du kanske gå med i en fågelklubb? Det är ett bra sätt att lära sig mer.

Detta blad ingår i en serie om Lyckebyåns natur, kultur och miljö utgiven av Lyckebyåns vattenförbund. Materialet vänder sig i första hand till elever i grundskolan.

På vår hemsida finns mer information om Lyckebyån och förbundets verksamhet.

Vill du veta mer om fåglar kan du kontakta din lokala fågelklubb eller ornitologiska förening.